

„Digitális Honfoglalás” avagy 0–3 évesek a digitális világban

– A 0–3 éves gyermekek otthoni okoseszköz-használata Józsefvárosban

Koscsóné Kolkopf Judit és Kiss Heléna

Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék

Absztrakt

2017-ben a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék (JEB) a Leonardo 41 Alapítvánnyal közösen rakta le a Digitális Honfoglalás projekt első alapköveit azzal a céllal, hogy a hároméves kor alatti gyermekek, családjuk és a bölcsődei kisgyermeknevelőik digitális eszközhasználati szokásait, attitűdjüket és maguknak a digitális eszközöknek a bölcsődés korú gyermekekre gyakorolt hatását jobban megértsük, és felhívjuk a figyelmet a téma kiemelt fontosságára. A terület teljesen újszerű volt, mert mindenki az óvodás korosztálytól felfelé kezdett hasonló kutatásokba annak ellenére, hogy már – az intenzív fejlődési fázisban lévő – 0–3 éves gyermekeink kezében is ott vannak a digitális eszközök. Jelen tanulmányukban a Budapest VIII. kerületében elindított modellértékű projekt működését és a Józsefvárosban végzett egyik kutatásunk eredményét mutatjuk be. A 2018 őszén indult kérdőíves kutatásban arra kerestük a választ, hogy a bölcsődébe járó gyermekek szülei milyen céllal adnak gyermekeik kezébe digitális eszközt. Azt is néztük továbbá, hogy a gyerekek hogyan, mikor, milyen helyzetekben, mire és mennyit használják az okoseszközöket, illetve hogyan jutnak ezekhez hozzá. Bemutatott eredményeink 134 kérdőív feldolgozásán alapulnak¹. Mára beigazolódott a több fórumot is bejárt projektünk céljainak fontossága, hiszen azt tapasztaljuk, hogy a magyar neveléstudományi szakemberek és a közvélemény élenként érdeklődik e téma iránt.

Kulcsszavak: bölcsődés korú gyermek, okoseszköz használat, „digitális cumi”, Digitális Honfoglalás projekt

¹ A tanulmányban továbbiakban a Digitális Honfoglalás / Digital Skills projektünk keretei között elvégzett „0–3 éves gyermekek digitális eszközhasználatára” című kutatások eredményeit, összefüggéseit mutatjuk be. A kutatás irányítását, valamint az adatok kiértékelését a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék szolgáltatás-koordinátora Kiss Heléna végezte.

Bevezetés

Jelen tanulmányban azt mutatjuk be, hogy a Digitális Honfoglalás projektet milyen gondolatok, ok-okozati összefüggések hívták életre, illetve hogy kezdeményezésünk ma milyen eredményeket tud felmutatni. Részletesebben pedig arról a – 0–3 éves gyermekek otthoni okoseszköz-használatát vizsgáló – kutatásról számolunk be, amely a 2018/2019-es nevelési évben zajlott a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődékbe járó gyermekek családjai körében.

Digitális Honfoglalás: a kialakulástól-napjainkig

2017 tavaszán egy szülővel² folytatott beszélgetés során merült fel először a 0–3 éves gyermekeket érintő IKT kérdésköre. Ez a szókapcsolat e korosztály tekintetében – akár szülőként, akár pedagógusként közelítünk a témához – joggal tűnhet furcsának vagy nehezen értelmezhetőnek.

A téma támogatói és az ellenzői körében felvonultatott érvek mögött leginkább egyéni megítélés, szubjektív vélemény húzódik meg, hiszen világsszerte elenyésző azon empirikus kutatások száma, amelyek a 3–4 év alatti gyermekek IKT használatának aspektusait tárják fel. Tény azonban, hogy a mindennapokban azt látjuk, hogy a mai gyermekek sokszor már a beszéd-készség kialakulása előtt elkezdik használni az okoseszközöket és fogyasztani a digitális tartalmakat. Ezek az eszközök mára már a kisgyermekek életének is természetes részévé váltak.

A folyamatosan fejlődő digitális technológiáról – ha akarunk – van módunk tudást, ismereteket szerezni. De még ha akarnánk is, akkor sincs honnan tájékozódunk arról, hogy a 0–3 évesekre nézve milyen veszélyeket hordoz a digitális világ (például az eszközök, technológia). Nem tudjuk hogyan hat a biológiai érése, a szocializációra, a személyiség fejlődésére, a viselkedésszabályozásra, az érzelmi-lélektani szabályozásra, a beszédfejlődésre, a fizikai-testi fejlődésre (motoros és érzékszervi), a kognitív képességekre, a társadalmi tényezőkre, illetve mindezek kölcsönhatására. Nem tudjuk, milyen helyet foglal el a játéktevékenységben, a szociális-társas kapcsolatokban.

A terület ráadásul azért is igényel folyamatos figyelmet, mert:

- gyorsan változik, már egy 2018/2019-es hivatkozás is elavultnak számíthat;
- felszínes a bölcsődei pedagógusok tudása, sok a sztereotípia;
- a terület szakirodalma főként angol és spanyol nyelvű;
- nincsen elfogadott magyar szakmai álláspont;
- a szülők egyre inkább építik be nevelési gyakorlatukba a digitális eszközt (Bentley et al., 2016);

² A projekt alapötlete Mann Dániel szülő és a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék intézmény vezetője között zajló beszélgetésből formálódott, alakult ki. Dániel gyermeke már nem jár bölcsődénkbe, ennek ellenére az édesapa saját alapítványán keresztül elkötelezett segítője, támogatója a Digitális Honfoglalás/Digital Skills projektnek.

- a többség mindent enged, mások pedig – például bizonyos pedagógiai iskolák – a gyermekek 10 vagy akár 14 éves koráig a teljes digitális tagadást tartanák normális állapotnak.

Hosszúra nyúló beszélgetésünk végére azt fogalmaztuk meg, hogy el kell, kezdünk egy közös munkát, amely a kérdéseinkre válaszokat tud adni. Továbbgondolva, ha válaszokat nem is tud adni, de legalább elkezdünk egy diskurzust arról, hogy ez a téma komoly hazai szakpolitikai figyelmet igényelne. Így négy évvel ezelőtt Mann Dániellel közösen határoztuk el, hogy projektszinten kell foglalkoznunk a kora gyermekkort érintő digitális eszközhasználat témával. 2017 nyarára számba vettük az erőforrásainkat, felállítottunk egy „digitális kompetencia és internetbiztonság” projekttervet, egy projektcsapatot és ütemezést rendeltünk hozzá. A projektmenedzsmentet a Leonardo 41 Alapítvány és a szakmai megvalósítás hátterét a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék mint intézmény, az idejáró gyermekek, családjaik és az intézményben dolgozó szakemberek biztosítják. A projekt neve Digitális Honfoglalás, angolul Digital Skills lett.

Már a kezdetekben tudtuk, hogy úttörő munkába kezdünk, nem ismertük és nem láttuk teljes mélységében a jövőt, éreztük munkánk hatásának bizonytalan kimenetelét, mégis elköteleztünk voltunk. A végrehajtás tekintetében lépésről lépésre, fázisokban terveztük meg a tízéves távlatba helyezett hatás elérését. A projekttervből közösen átgondolt szakmai program lett, melynek irányvonala folyamatosan bővül és a mai napig meghatározza a tevékenységeinket.

Szakmai programpontjaink

1. Végezzünk kutatásokat, akár pilot kutatásokat: menjünk közel a családokhoz, gyűjtsünk adatokat a digitális eszköz-használatról, vizsgáljuk meg a gyermekek eszközhasználati szokásait, esetleg vizsgáljuk meg, hogy képességfejlesztő eszköz-e a „jól” használt digitális eszköz 2–3 éves korban.
2. Kutatási eredményeink adataira alapozva indítsunk be párbeszédet a témában.
3. Tartsunk rendezvényeket szakembereknek, szülőknek a témában.
4. Hívjuk fel a magyar felsőoktatás figyelmét, hogy a képzésbe be kell illeszteni az ezirányú tudást, módszertant.
5. Fordítsunk le minél több friss, releváns nemzetközi (angol, spanyol) írást, tanulmányt és kurzust, tárjuk ezeket a szakmai közösségek és később a nagyközönség elé, támogatva ezzel a közbeszéd színvonalának emelkedését.
6. Hozzunk létre weblapot és Facebook csoportot, hogy bárki elérhessen bennünket.
7. Keressünk önkénteseket, együtt gyűjtsünk tudást, ötleteket, információkat.
8. Keressünk a téma iránt érzékeny finanszírozókat (cégeket) hogy a társadalmi felelősségvállalás körében anyagilag támogassák programunkat.

9. Alakítsunk ki országszerte partnerségi kapcsolatokat bölcsődékkel, óvodákkal a közös gondolkodást, tudásmegosztást segítő hálózat kiépülése érdekében.
10. Gondoskodjunk arról, hogy minél szélesebb körhöz jusson el a téma-felvetésünk, hogy a szakpolitika érdeklődését (országos kutatásként is felkeltsük).

Kezdetekben a saját magunk által kezdeményezett és megrendezett helyi platformokon tudtuk megmutatni munkásságunkat. Helyben a bölcsődében dolgozó kisgyermeknevelőket, és a bölcsődébe járó gyermekek szüleit szólítottuk meg. Kétszer nyújtottunk be pályázatot a Karácsony Sándor Közalapítványa a Józsefvárosért alapítvány felé, hogy támogassa kezdeményezésünket. A pályázatokon elnyert forrásokból kutatásokat indítottunk, külföldi szakmai tartalmat fordítottunk és publikáltunk, hogy az idegen nyelvet nem beszélő szülők és pedagógusok is értesülhessenek arról, hogyan gondolkodnak más országokban a kora gyermekkori digitális nevelésről. Létrehoztuk a www.digitalskills.hu oldalt. Ezekkel az eredményekkel már ki tudtunk lépni a kerületből. Az idő múlásával pedig egyre több ember figyelt fel és csatlakozott kezdeményezésünkhöz.

Tevékenységünk és a kutatási eredményeink bemutatására folyamatosan kapunk meghívásokat különféle szakmai rendezvényekre. Részt vettünk az ország 19 városában megrendezésre kerülő budapesti Európa Napon, a Nokia Családi Napján, az ELTE Együttélés Napján, az Országos Neveléstudományi Konferencián, valamint számtalan rendezvényen, konferencián, szakmai kerekasztal beszélgetésen, egyetemi előadáson, illetve családi délutánon.

2019-ben a Digitális Honfoglalás/Digital Skills projektünket az Edison-platform beválogatta az „Edison 100” listába, mely egy készség- és tudásalapú kezdeményezésekből álló lista. A 100-as listából 10 projektet, köztük a miénket külön díjban is részesítette egy nagy piaci márkát képviselő cég.

A kutatás: 0–3 éves gyermekek digitális eszköz-használata

Általános és mindenki által tapasztalt jelenség, hogy a gyermekek egyre fiatalabb korban kezdenek el okoseszközöket használni (vö. Radesky, Schumacher, & Zuckerman, 2015). Erre reagál a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék és a Leonardo 41 Alapítvány Digitális Honfoglalás/ Digital Skills projektje. Ennek keretében elsőként végeztük kutatásokat, amely, mint ahogyan azt a későbbiekben is láthatjuk, alátámasztja, hogy a gyermekek túlnyomó többsége már bölcsődés korában elkezd használni valamilyen okoseszközt.

Az otthonokban egyre elterjedtebbek az okoseszközök és növekszik azoknak a gyermekeknek a száma is, akiknek saját eszközük van. A Common Sens Media rendszeresen méri fel a családok médiahasználatát és veti össze az adatokat. 2011 és 2017 között a háztartásokban az okostelefon jelenléte 41%-ról 95 %-ra emelkedett, a tablet 8%-ról 78%-ra, valamint a saját tablettel rendelkező gyermekek aránya 1%-ról 42%-ra (Rideout, M.A., & VJR Consulting, 2017). Ezeket az adatokat a mi kutatási eredményeink is alátámasztják.

Az okoseszközök azért olyan csábítóak a kisgyermek számára is, illetve azért tudnak hihetetlen sebességgel terjedni, mert minden apró érintésre reagálnak. A gyermekeket azonnali vizuális, taktilis és hanginger érheti, ez pedig arra motiválja, hogy egyre kifinomultabban próbálják használni az eszközöket. Kétéves korukra a gyermekek képessé válnak négy különféle mozdulatra: koppintás, pöccintés, csúsztatás és a nagyon összetett csípésre is. Ezek a finom mozdulatok hároméves korukra tovább bővülnek az elemek elhúzásával és a forgatással (Aziz, 2013). Ez a fajta időtöltés egyre csábítóbb a gyermekek számára, hiszen egyre bővül az eszközök piaca és egyre szélesebb réteg számára válik elérhetővé az eszközök megvásárlása. 2011 óta az amerikai gyermekek körében óriási mértékben növekedett az okoseszköz-használat, ezzel egyre jobban kiszorítva a TV, számítógép, videojáték és DVD/video előtt töltött időt. Ezek közül 2011-ben 4%-os arányban használtak a gyermekek okoseszközt, ami 2017-re 35%-ra növekedett, miközben az összes többi tevékenységre szánt idő jelentősen rövidebbé vált (Rideout et al., 2017).

Magyarországnak jelenleg nincs elfogadott szakmai álláspontja arra vonatkozóan, hogy ebben a fiatal életkorban a gyermekeknek milyen eszközt és mennyi ideig ajánlott használni. Erre vonatkozóan a WHO és az AAP³ ajánlásai összegekenek: a két évnél fiatalabb gyermekek számára nem ajánlják semmilyen okoseszköz használatát, ez alól kivétel a szülővel közös videochat (AAP, 2018; WHO, 2019).

Számos kutatásban felmerül, hogy az okoseszközöket a nevelés, 'kiegészítéseként' használják, amit az AAP a hivatalos ajánlásában kifejezetten ellenez (AAP, 2018). Már az ajánlás megjelenése előtt is kimutatható volt, hogy a szülők gyakran használják az okoseszközöket gyermekük lecsendesítésére, fegyelmezésre annak megvonásával, vagy a használat engedélyezésével, házon kívüli figyelemelterelésre, valamint elaltatáshoz (Bentley, Turner & Jago, 2016).

Kiemelten fontos, hogy a gyermekeket milyen minták érik ilyen fiatal korukban, hiszen a gyermekek számára a szüleik a legmeghatározóbb egyéniségek. Így természetes, hogy később az ő viselkedésük tükröződik gyermekükön, aki az átélt nevelési mintákat fogja alkalmazni saját gyermekeivel kapcsolatban is (Bodonyi et al., 2006). Ez igaz az okoseszköz-használatra is. Kimutatható, hogy a szülők hozzáállása jelentősen befolyásolja gyermekük okoseszköz-használatának idejét és módját (Hollingsworth et al., 2011; Connell et al., 2015).

Kutatási módszerek

A kutatás 2018 őszén zajlott le a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődékben a Leonardo 41 Alapítvány megbízására és a Karácsony Sándor Közalapítvány a Józsefvárosért finanszírozásában. Ez volt a projekt első nagy lépése céljai elérése érdekében, miután már kialakult annak stabil háttere (név, logó, honlap, arculat).

³ Amerikai Gyermekegyógyászok Akadémiája

A kutatást a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődékbe járó gyermekek körében végeztük el. Tekintettel arra, hogy ezt a kerületet jellemzi a fővárosban leginkább a társadalmi diverzitás, kutatásunk alapjaként írásos formájú, főként feleletválasztós kérdésekből álló kérdőívet használtunk. Ez a módszer tűnt a leginkább célravezetőnek a lehető legnagyobb kitöltésszám elérése érdekében. A kérdések feleletválasztós és intenzitáskérdések voltak, lehetőséget biztosítva az egyéni válaszadásra. A kérdéseknek csupán kis részét adaptáltuk más kérdőívekből, főként, mivel a külföldi kutatások más szociokulturális közegben készültek. Ezért a végleges kérdőívet a szakemberekkel és szülőkkel közösen állítottuk össze. A kérdéseket pszichológus, gyógypedagógus, védőnő és kisgyermeknevelő-szakemberek véleményezték, és a józsefvárosi Biztos Kezdet Gyerekházat látogató szülőkkel tetteltük és pontosítottuk. A demográfiai adatok felvételének alapját a 2011. évi népszámlálás kérdései biztosították. A papíralapú kérdőívek válaszai beérkezés után kóddal lettek ellátva és egy elektronikus felületre kerültek feltöltésre. A kérdőíveket zárt szekrényben tároltuk, melyhez csak a kutatásvezető fér hozzá.

A minta

A kutatás időpontjában a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődékbe összesen 417 gyermek járt, a begyűjtés során pedig 134 kitöltött kérdőívet kaptunk vissza. Ez, a 32%-os válaszadási arány, megfelelt az előzetes elvárásainknak. A kitöltők életkorukat tekintve 18 és 51 év közöttiek voltak, a gyermekek, akikre vonatkozott a kérdőív, 8 és 38 hónap közöttiek.

A szülők esetében a kitöltők 29%-a 18 és 29 év közötti, 52%-a 30 és 39 év közötti és 19%-a 40 éves, vagy idősebb. Végzettségüket tekintve 17%-uk alapfokú végzettségű, 31%-uk középfokú végzettségű és 52%-uk felsőfokú oklevéllel rendelkezik.

Főbb megállapítások

A kérdőív kiértékelése során hét fő megállapítást tettünk a józsefvárosi bölcsődébe járó gyermekek otthoni okoseszköz-használatával kapcsolatban.

1. Az okostelefon a legelterjedtebb, ugyanakkor a tablet is gyakori.

A vizsgálatban résztvevő 134 háztartás mindegyikében található okostelefon, összesen 294 darab. Egyértelmű, hogy ez a legelterjedtebb készülék az otthonokban, valamint az is kiderül, hogy a bölcsődés korú gyermekek leginkább ezeket az eszközöket használhatják. Az otthonokban mindösszesen 87 darab tablet van, tehát ez a második leggyakoribb eszköz a háztartásokban. Kiemelendő, hogy a szüleivel közösen tabletező gyermekek háromnegyede önállóan is kezelheti a készüléket.

2. Nagyon korán kezdik a gyermekek az eszközhasználatot.

Az eszközhasználó gyermekek 60%-a 1,5, illetve 2,5 éves kora között kezdte

el használni az okoseszközök valamelyikét. A 40%-uk még ennél is korábban, már 1,5 éves koruk előtt kézbe vehette és próbálgathatta az okoskészüléket.

3. Leginkább folyamatos felügyelet nélküli helyzetben használják a gyermekek az eszközöket.

A szülők érzésük szerint többnyire folyamatosan felügyelik okoseszközt használó gyermeküket. A vizsgálat azonban arra mutat rá, hogy pontosan milyen helyzetekben kapják meg a gyermekek a készülékeket. A szülők által alábbiakban felsorolt és megjelölt helyzetek azonban nem teszik lehetővé a gyermek folyamatos felügyeletét:

- Anya/Apa főz,
- autóval utazás közben,
- a gyermek saját játékejében,
- Anya/Apa takarít.

Ezek a helyzetek tipikusan mind olyanok, amikor a szülők nem tudják folyamatosan felügyelni gyermeküket. Egy amerikai kutatás alapján maximum 29%-ban fordul elő, hogy a szülő felügyelné gyermekét az okoseszköz használat közben. Jellemzőbb, hogy időnként, akár egyáltalán nem felügyelik gyermeküket (lásd Connell et al., 2015).

4. A gyermekek kiválóan tudják használni az okoseszközöket.

A gyermekek kétharmada akadálytalanul használja a nekik megnyitott alkalmazásokat, 4 gyermek még új alkalmazásokat is le tud tölteni és telepíteni a készülékre. Közülük 70% önállóan bekapcsolja és fel is oldja a készüléket, 7 gyermek csak bekapcsolni tudja a készüléket. Összességében az eszközhasználó gyermekek 90%-a képes valamilyen szinten önállóan használni a kézbe kapott készüléket.

5. Az okoseszköz a javaslat ellenére leginkább „digitális cumiként” működik.

Habár a nemzetközi ajánlások kifejezetten kérik, hogy a szülők ne „digitális cumiként” használják az okoseszközöket (AAP, 2018), a felmérés szerint mégis ez a leginkább jellemző viselkedés a szülőkre. A kérdésre több választ is megjelölhettek a szülők és a válaszok alapján a szülők majdnem fele azért adja oda kisgyermekének a digitális eszközöket, mert szeretné őt megnyugtatni, időtöltést biztosítani a számára és úgy gondolja, hogy tanulhat is belőle gyermeke. A szülők kicsit több, mint 40%-a kizárólag megnyugtatás és időtöltés céljából adja oda a készülékeket gyermekének. A szülők kevesebb, mint 10%-a használja kizárólag tanulási célra a digitális eszközöket gyermekénél.

6. A szülők nem használják szülői felügyeleti programokat.

A szülők kevesebb, mint 20%-a használ szülői felügyeleti programot, de nagy részük csak néhány olyan eszközön, amelyhez hozzáférhet gyermekük. A szülők harmada hallott ugyan ezekről a programokról, de jelenleg nem hasz-

nál egyet sem készülékein. A kutatásban résztvevő szülők 16%-a nem hallott még a szülői felügyeleti programokról és azok céljáról.

7. Nem tájékozódnak a szülők az okoseszköz-használattal kapcsolatos tudnivalókról.

A szülők mindössze 10%-a tájékozódik arról, hogy mi alapján kellene bevezetnie gyermekét az okoseszköz használatba, illetve hogy a készülékeknek milyen hatásai vannak gyermekükre. A téma iránt érdeklődő szülőknek is mindössze fele olvasott már a témában tudományosan megalapozott forrásból. Egy nagymintás reprezentatív kutatás, amely az okoseszköz-használattal is foglalkozik, megállapította, hogy a szülők elsődlegesen saját és ismerőseik élményei alapján általánosítják a többi szülő hozzáállását és magatartását a témában (Rideout et al., 2017).

Az eredmények

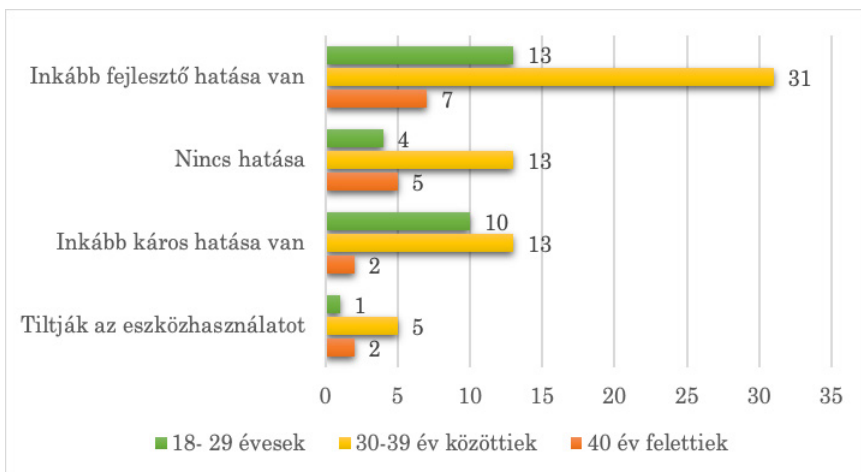
A kérdőív legalapvetőbb kérdésére: *Használ okoseszközt gyermeke?* 97 igen (72%) és 37 nem (28%) válasz érkezett.

A válaszadó szülők iskolai végzettségét tekintve az eszközhasználatot engedők (97 fő) közül 19% (18 fő) alapfokú végzettségű, 33% (32 fő) középfokú végzettségű és 48% (47 fő) felsőfokú végzettségű. Az eszközhasználatot tiltók (37 fő) közül pedig 13% (5 fő) alapfokú végzettségű, 24% (9 fő) középfokú végzettségű és 62% (23 fő) felsőfokú végzettségű. A minta összetétele miatt nem lehet egyértelmű következtetéseket levonni, ugyanakkor léteznek arra vonatkozó adatok, hogy a szülő iskolai végzettsége és gyermeke okoseszköz-használata között jól felismerhető összefüggés található. Egy reprezentatív amerikai felmérés alapján az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők hosszabb idejű eszközhasználatot engedélyeznek gyermeküknek (Rideout et al., 2017).

A szülők életkorát is hasznosnak tartjuk összehasonlítani az okoseszközök hatásáról alkotott véleményükkel (98 válasz alapján). A különböző életkorú szülők számára eltérő életkorukban jelentek meg ezek az eszközök. Az okoseszközökkel kapcsolatos attitűdjük és ismereteik tehát a korosztályok szerint is különbözőek, hiszen a fiatalabbak még szülői kontroll alatt használhattak először ilyen eszközöket, míg az idősebbek saját maguknak vásárolhatják meg azokat. Az első iPhone készülék Magyarországon 2009. július 31-én jelent meg (Vámosi & Pohly, 2009) az első androidos operációs rendszerrel rendelkező eszköz pedig 2009. augusztus 17-én (Bodnár, 2009).

A harmincas éveikben járók gondolják leginkább, hogy az okoseszköz használatának 0–3 éves korban fejlesztő hatása van. Az ő korosztályuk kapcsán kiemelhető, hogy 13-an inkább károsnak tartják ezt a tevékenységet. Közülük pedig mindössze hárman tiltják gyermekük számára az eszközhasználatot, ketten pedig úgy tiltják, hogy közben nem feltételeznek sem pozitív sem negatív hatást a készülékekről. Látható továbbá az is, hogy a témában legmarkánsabb véleménye a legfiatalabb korosztálynak van. Csak kevesen

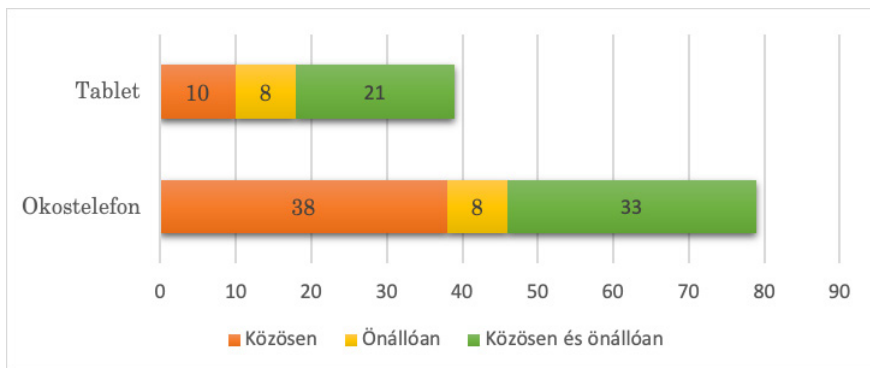
gondolják úgy, hogy nincs különösebb hatása az okoseszköz-használatnak. Ugyanakkor az ő korosztályukra is jellemző, hogy hiába tartják többen károsnak az eszközöket, csak egyetlen ilyen családban nem használ a gyermek okoseszközt. (1. ábra)

1. ábra

A szülők életkora és az okoseszközzel alkotott véleményük.

A korábbiakban már utaltunk rá, hogy a 134 válaszadó közül 97 szülő engedi gyermeke számára az okoseszköz-használatot. A következő ábrán az látható, hogy az eszközhasználó gyermekek közül hányan használhatják az okostelefont és a tabletet felnőttel közösen és önállóan. 39 tablethasználó gyermek közül 29-en önállóan is használhatják a készüléket, 8 gyermek sosem szokott szüleivel együtt tabletezni, kizárólag egyedül teszi azt. A 79 okostelefont használó gyermek közül 41-en használhatják önállóan azt és ennél az eszköznél szintén van 8 gyermek, aki szülői jelenlét nélkül is használhatja a kézbe vett készüléket. (2. ábra)

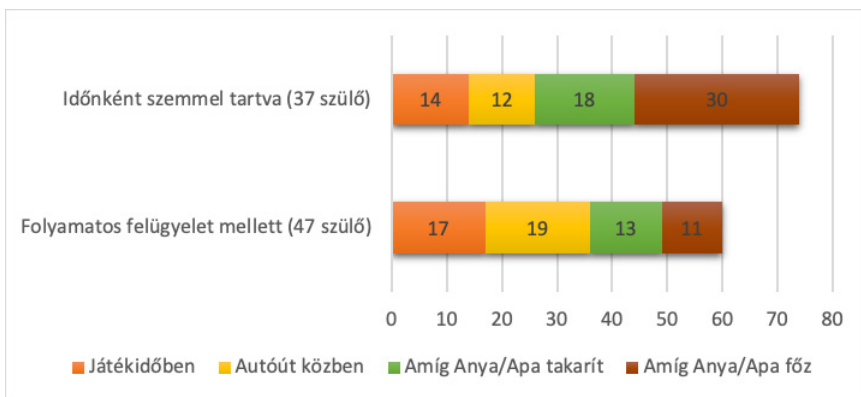

2. ábra

Az okoseszközöket a felnőttel közösen és önállóan használók száma.

84 válaszadó közül 34-en gyermekükkel annak másfél éves kora előtt elkezdték az okoseszköz használatot, ebből 16-an egyéves kor előtt. Másfél és két éves kor között további harminc gyermek kezdte meg a digitális világ megismerését és 20 gyermek kétéves kora felett.

Ezzel összefüggésben került kielemezésre a kérdés, hogy jellemzően milyen szituációban adják oda a szülők az okoseszközöket gyermeküknek. A korábbiakban már utaltunk rá, hogy állításuk szerint zömmel folyamatos felügyelet mellett használják a gyermekek a készülékeket, ugyanakkor összevetve a leggyakoribb helyzetekkel, kiderült, hogy ezek tipikusan nem adnak lehetőséget a szülőknek folyamatos felügyeletre. 41 szülő főzés közben köti le gyermekét az okoseszközzel, míg azonosan 31 esetben a gyermekek saját játékidőjükben, autótúr közben és takarítás közben kaphatnak meg okos telefont, vagy tabletet. 47 gyermek – tehát tulajdonképpen minden második eszközhasználó – esetében a szülők úgy érzik, hogy kizárólag folyamatos felügyelet mellett használják gyermekük az okoseszközöket, ugyanakkor elmondásuk szerint kizárólag az előbbi indokok valamelyike, vagy mindegyike miatt kapja meg gyermekük a készüléket. (3. ábra) E gyermekek közül 18 fő 24 hónaposnál fiatalabb. 15 szülő akkor adja oda az okoseszközt gyermekének, amikor ő maga szeretne eszközt használni. 12 család pedig akkor adja oda az okoseszközt a gyermeknek, amikor a gyermeknek kedve van használni azt.

3. ábra

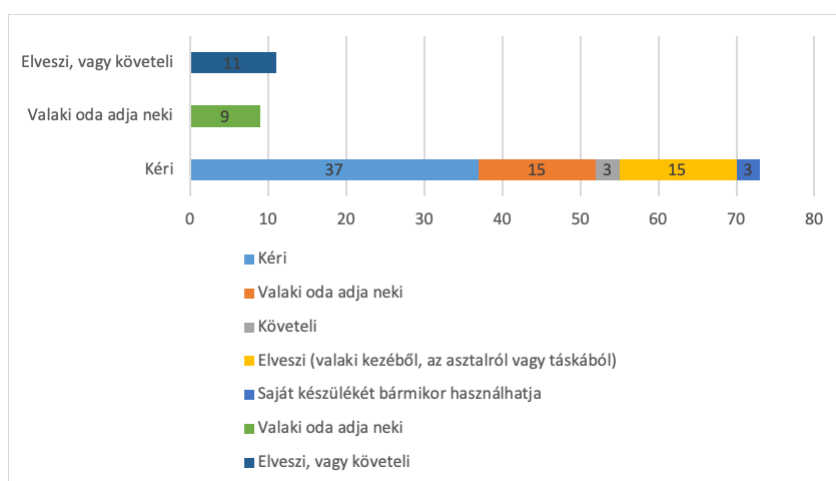
Milyen helyzetben és felügyelet mellett kapják meg az okoseszközöket a gyermekek.

Nyolc esetben előfordult, hogy étkezés közben, 19 esetben pedig elalvás előtt használhat okoseszközt a gyermek. Óvodában szerzett munkatapasztalat alapján, a rosszul evő gyermekek figyelmét a szülők tablettel próbálják elvonni, hogy közben mintegy észrevétlenül megetessék a gyermeket, aki – mivel teljes figyelmét a készülékre fordítja – ellenkezés nélkül és viszonylag gyors tempóban eszik. Az elalvást megelőző eszközhasználat szintén nem helyes megoldás, hiszen összefüggés lehet a készülék által kibocsátott fény és a között, hogy egyre gyakrabban fordul elő alvászavar a kisgyermekek körében (Lissak, 2018).

Arra a kérdésre, *Hogyan tudja használni az okoseszközöket a gyermeke?* egyetlen szóval válaszolhatunk: kiválóan. A 97 eszközhasználó gyermekből 51-en bekapcsolják és/vagy feloldják az eszközt, megkeresik az alkalmazást és használják. 22 gyermek a neki megnyitott alkalmazást képes önállóan használni, 7 gyermek bekapcsolja a készüléket és csupán 17-en vannak, akik semmilyen módon nem tudják kezelni az eszközöket. A 36–38 hónap közötti gyermekek közül összesen 8 gyermek használhat okoseszközt, közülük hárman felügyelet nélkül tehetik ezt, illetve négyen képesek önállóan is letölteni új alkalmazásokat a készülékekre.

93 válasz alapján tudtuk megállapítani, hogy milyen módon jutnak hozzá a gyermekek az okoseszközökhöz. 73 gyermek legelőször kéri az eszközt, de ezen kívül többféle módon is hozzá tudnak jutni, ha nagyon szeretnének. Gyakori, hogy kérniük sem kell, mert valaki odaadja nekik, de ugyanilyen gyakorisággal fordul elő, hogy egyszerűen elveszi a gyermek: egyenesen a táskából, az asztalról vagy valakinek a kezéből. Három esetben saját készülékkel rendelkeznek a gyermekek és néhányan már követelik az eszközhasz-

nálatot. Kilenc gyermeknek kérni sem kell, nekik automatikusan adják oda a készüléket és további tizenegy kizárólag úgy jut hozzá, hogy elveszi azt, esetleg követeli. (4. ábra) A bölcsődés korú gyermekeknek az érzelmszabályozása még nem kialakult (Danis, Farkas, Herczog & Szilvási, 2011), így nehezen tudják kezelni és visszafogni az érzelmeiket. Ugyanakkor azt pontosan képesek érzékelni, hogy milyen viselkedéssel, mit érnek el. Tehát, ha olyan erősen akarják az okoseszközt használni, hogy követelni kezdik, vagy megkaphatják úgy, hogy elveszik valakitől, vagy valahonnan, akkor ezek a viselkedésminták könnyedén rögzülhetnek és a személyiségük más aspektusának is meghatározó elemévé válhatnak a jövőben.

4. ábra

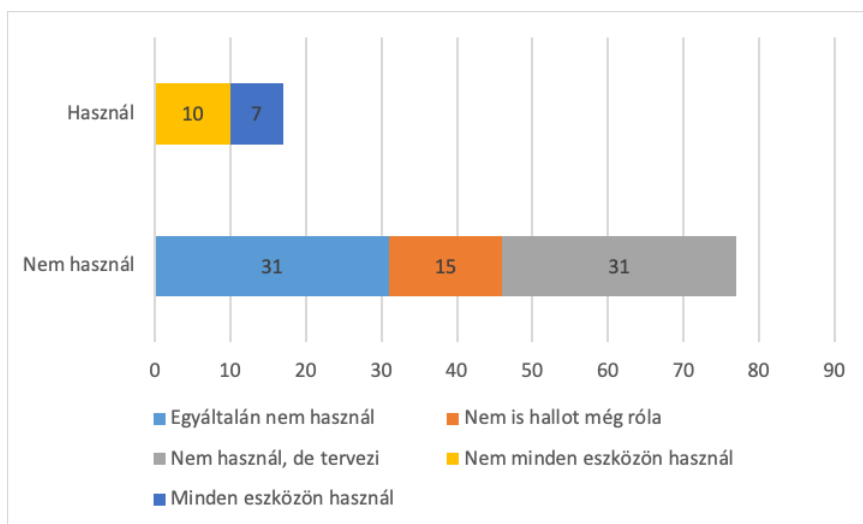
Hogyan jutnak hozzá a gyermekek az okoseszközökhöz?

92 eszközhasználó gyermek esetében megtudtuk, hogy milyen céllal kapják meg az okoseszközöket; a szülő mit szeretne elérni azzal, hogy odaadja gyermekének a készüléket. A válaszokból kiderült, hogy leginkább multifunkcionális készülékként kezelik az okoseszközt, mert a legtöbben minden elérhető formában kihasználják a hatásait. A válaszadók kicsit kevesebb, mint a fele (45 válaszoló) azért adja oda gyermekének az okoseszközt, mert szeretne számára időtöltést biztosítani, elérni, hogy megnyugodjon, és szeretné, ha tanulna is belőle. Szintén sokan vannak, akik kizárólag időtöltés és megnyugtató céljával adják oda az eszközt, ők 39-en vannak, ami összességében nagyon magas, 42%-a a válaszadóknak. Az ő esetükben tehát az okoseszköz kizárólag „digitális cumi” funkciót tölt be. Ez az AAP (2018) ajánlása szerint kifejezetten kerülendő. Kiemelik, hogy az ilyen fiatal gyermekeknek kell, hogy legyen más technikájuk is erős érzelmeik kezelésére,

például mozgás, beszélgetés vagy lélegzés által. Végül pedig a válaszadók tekintetében legkisebb csoport következik: akik kizárólag tanulási céllal adják oda az eszközt. Ilyen szülők is vannak, bár meglehetősen kevesen, mindössze nyolcan (7%). Feltehetően a témában ők a leginkább tudatos szülők, akik úgy korlátozzák az eszközhasználatot, hogy tudomásuk szerint kizárólag a legjobbat hozzák ki abból.

A gyermek eszközhasználat mellett fontos kitérni arra is, hogy milyen módon készülnek erre fel a szülők. Két témában tettünk fel kérdést: 1) használnak-e, ismernek-e szülői felügyeleti programokat, illetve 2) honnan szerzik meg azt az ismeretet, amely alapján bevezetik gyermeküket az okoseszközök használatába.

A szülői felügyeleti programokkal kapcsolatban megtudtuk, hogy abban a 94 családban, ahol a gyermek eszközhasználó, csak nagyon kis számban telepítettek készülékükre a gyermeket védő programot. Kevesebb, mint a 20%-uk, összesen 17 szülő telepített egy, vagy minden készülékére olyan programot, amely többek között képes szűrni a nem kívánt tartalmakat, korlátozhatja az eszköz használatának idejét és időtartamát, illetve megszabhatja a használható alkalmazásokat. A szülők kicsit több, mint 80%-a úgy adja oda az okoseszközt gyermekének, hogy közülük minden ötödik még csak nem is hallott ilyen program létezéséről. (5. ábra)

5. ábra
Szülői felügyeleti program használata.

Kutatásunkban érintettük azt is, hogy honnan származnak azok az információk, amelyek alapján a szülők bevezetik gyermeküket az okoseszközök használatába. 95 olyan szülőttől kaptunk választ erre a kérdésre, akinek gyermeke használ okoseszközt. Mindössze 11-en vannak azok, akik tájékozódtak a témáról, közülük mindössze 7-en, akik tudományos forrásból merítenek információt. A szülők fennmaradó többsége, mintegy 90%-a kizárólag saját elképzelése alapján, esetleg a témát más szülőkkal megvitatva dönt arról, hogy milyen formában és mennyi ideig adjon gyermekének okoseszközt. Eredményeink között ezt tartjuk a legfontosabbnak és egyben a legnagyobb veszélyforrásnak. Ha a szülők valóban ilyen mértékig tudatlanok a témában és nem is próbálkoznak még általános hírértékkel rendelkező írások, tanulmányok olvasásával sem, akkor gyermekeik szabadjára engedett eszközhasználatának beláthatatlan következményei lehetnek.

Kutatási összefoglaló

A kutatásunkban törekedtünk árnyalt képet adni a józsefvárosi 0–3 éves bölcsődések otthoni okoseszköz-használatáról. Annak ellenére, hogy a kutatási minta nem felel meg a reprezentativitás elvének, mivel önkéntes kitöltésen alapult és nem állt rendelkezésre olyan eszköz, amellyel a felvétel közben ellenőrizhettük és kontrollálhattuk volna a válaszadók személyét, annak ellenére ez a kutatás az első, e témában készült kutatás Magyarországon.

Az adatok igazolják, hogy a bölcsődés korú gyermekek mindennapja is átszővi az IKT-technológia, életük számos aspektusát meghatározza és szomorúságukban, unalmukban vagy magányukban egyre inkább valamely okoseszköz használata nyújt vigaszt számukra. A szülők mindeközben érdemi tudás és felkészültség nélkül adják át az eszközöket, időnként akár anélkül, hogy gyermekük kérné azt.

Összegzés

A 2017-ben létrejött Digitális Honfoglalás/Digital Skills projekt egy alternatív program, melynek alapötlete abból a hiányból fakadt, hogy a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődékben dolgozó kisgyermeknevelőink (pedagógusok) nem igazán tudtak a 0–3 éves korú gyermekeket nevelő szülők – gyermekeik digitális okoseszköz-használatával kapcsolatos – kérdéseire tudományos megalapozottságú válaszokat adni. Az intézményben ezért forráskutatásba kezdtünk, hogy a szülői kérdésekre megnyugtató és tudományosan (pszichológiai, pedagógiai stb.) megalapozott válaszokat adhassunk. Azt tapasztaltuk ekkor, hogy Magyarországon nem igazán foglalkozik sem a felsőoktatás, sem a neveléstudomány e korosztály okoseszköz használatának szokásaival, annak kora gyermekkorra irányuló hatásaival.

Ez a bizonytalanság és a tudni akarás igénye hívta életre a Digitális Honfoglalás projektet.

Úgy véljük, hogy a Digitális Honfoglalás projekt céljainak fontosságát a bemutatott kutatásunk is alátámasztja:

- A 134 kérdőív feldolgozása során kiderült, hogy a bölcsődés korú gyermekek nagy része használ okoseszközt. A szülők leggyakrabban figyelemelterelésre, nyugtatásra használják, kevesen vannak, akik kizárólag tanulási céllal adják oda a készülékeket. Minden háztartásban van okostelefon és a legtöbben tablet is, melyekhez a gyermekek könnyedén hozzáférnek és kiválóan használják is őket, annak ellenére, hogy a szülők nem tájékozódnak megfelelően a témában. Habár úgy érzik, hogy folyamatosan felügyelik gyermeküket az eszközhasználat közben, mégis zömmel olyan helyzetben kapják meg azokat a kisgyermekek, amikor a szülő figyelme másra irányul.

A projekt céljainak fontossága is beigazolódott:

- Kritikus fontosságú, hogy a szülőket elérjük és tájékoztassuk arról, hogy az okoseszköz-használatot korlátozva és jóval nagyobb odafigyeléssel szabad engedni a három éven aluli gyermekek körében.
- Fel kell hívni a tudományos közösség figyelmét a téma fontosságára azért, hogy a magyar társadalomra, viszonyokra szabott országos szintű kutatások induljanak el.

A neveléstudományi területekhez képest még kevesebb a pszichológiai szempontú vizsgálat, így ezen kapcsolatrendszer nagymintás feltárása is további kutatási cél lehet.

Elért eredményeinket számos rendezvényen mutattuk be, így 2019 során nagyon sokan ismerhették meg azt. A projekt egyre jobban vonzza a szakembereket, a figyelmet és az elismerést is, mind közelebb jutva céljához: a téma elterjedéséhez, az oktatás és a szakpolitika megszólításához.

Mindig az idősebb generáció felelőssége, hogy átadja a megfelelő tudást a gyermekeknek, szülőknek, fiatal kollegáknak, de erről a rohamosan fejlődő digitális világról ez a korosztály keveset tud. Ebben a világban a felnőttek nem okosak, és a gyermekek nincsenek biztonságban.

Irodalom

- American Academy of Pediatrics (2018). *Children and Media Tips from the American Academy of Pediatrics*. <https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/news-features-and-safety-tips/Pages/Children-and-Media-Tips.aspx> (2020.04.14.)
- Aziz, N. A. A. (2013). Children's Interaction with Tablet Applications: Gestures and Interface Design. *International Journal of Computer and Information Technology*, 2(3), 447–450.

- Bentley, G. F., Turner, K. M., & Jago, R. (2016). Mothers' views of their preschool child's screen-viewing behaviour: a qualitative study. *BMC Public Health*, 16(718), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3440-z>
- Bodnár, Á. (2009). Az első androidos mobil Magyarországon. *HWSW*, <https://www.hws.hu/hirek/42744/vodafone-htc-hero-google-android-okostelefon.html> (2020.04.20.)
- Bodonyi, E., Busi E., Hegedűs, J., Magyar, E., & Vizely, Á. (2006). *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése – Család, gyerek, társadalom*. ELTE PPK Neveléstudományi Intézet.
- Connell, S. L., Lauricella, A. R. & Wartella, E. (2015). Parental Co-Use of Media Technology with their Young Children in the USA. *Journal of Children and Media*, 9(1), 5–21. <https://doi.org/10.1080/17482798.2015.997440>
- Danis I., Farkas M., Herczog M., & Szilvási, L. (2011, Eds.). *A korgyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Hollingsworth, S., Mansaray, A., Allen K., & Rose, A. (2011). Parents' perspectives on technology and children's learning in the home: Social class and the role of the habitus. *Journal of Computer Assisted Learning*, 27(4), 347–360. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2011.00431.x>
- Lissak, G. (2018). Adverse physiological and psychological effects of screen time on children and adolescents: Literature review and case study. *Environmental Research*, 51(164), 149–157. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2018.01.015>
- Radesky, J. S., Schumacher, J., & Zuckerman, B. (2015). Mobile and interactive media use by young children: the good, the bad, and the unknown. *Pediatrics*, 135(1), 1–3. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-2251>
- Rideout V. J., M. A., & VJR Consulting (2017). *The Common Sense Census: Media Use By Kids zero to eight*. Common Sense Media.
- Vámosi, G., & Pohly, F. (2009). Megérkezett az iPhone 3G S. *Origo*. <https://www.origo.hu/techbazis/20090730-megerkezett-az-iphone-3g-s-magyarorszagra.html> (2020.04.20.)
- World Health Organization (2019). *Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age*. WHO.

Koscsóné Kolkopf, J. & Kiss, H.**Digital skills of infants**

In 2017 a project was launched with aims to monitor the usage of digital devices and attitudes towards them in the families where infants live. The project wants investigate the influences of smart devices to the life of infants. We started the project as a novelty in the field, as researches focus mainly on children of kindergarten age. The study presents the first results of a research made within the project. In autumn of 2018 we asked parents with aim to get deeper knowledge in the question, how and for what do infants use digital devices.

Keywords: 0–3 aged children, smart devices, 'digital pacifier', Digital Skills project